

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

УДК 94(100)"18"

О.В. Набока

ПЕРШІ СПРОБИ США СТВОРИТИ КОЛОНІАЛЬНУ ІМПЕРІЮ В ТИХОМУ ОКЕАНІ В 50-Х рр. ХІХ ст.: ЗАХОПЛЕННЯ ОСТРОВУ ПІЛЬ

В статті розглядається початок американської експансії в Східній Азії в першій половині ХІХ ст., а саме перші спроби Сполучених Штатів Америки та Великобританії створити у цьому регіоні бази для комерційного та військово-морського флоту. Головна увага приділена спробам США поставити під свій контроль острови Бонін в 30-50-х рр. ХІХ ст.

Визначено, що на початку 50-х рр. ХІХ ст., завдяки діям однієї людини – комодора Перрі, США отримали своє перше колоніальне володіння в Тихому океані – острів Піль. Проаналізовано специфіку методів США, отримання території не збройним шляхом, а за допомогою фінансових махінацій та юридичної казуїстики. Зазначено, що подальша доля островів Бонін, пов'язана із фактом приєднання до Японії.

Ключові слова: Бонін, Острів Піль, США, Велика Британія, Тихий океан.

Сучасні міжнародні відносини, серед всього іншого, характеризуються збільшенням економічної значущості та світового авторитету країн Азійсько-Тихоокеанського регіону (АТР). Низка країн регіону сьогодні грають все більш помітну роль не тільки в межах міжнародного порядку в Східній Азії, але і на світовій арені в цілому. Все вищезгадане черговий раз показує необхідність подальших досліджень історії міжнародних відносин в АТР, тим більше в ті періоди, коли формувалася стратегія дій в даному регіоні головних гравців, зокрема США.

Слід згадати також, що останнім часом в науковий обіг входить все більша кількість джерел, які раніше були недоступні вітчизняним науковцям. Це, зокрема, мемуари, офіційні документи, історичні праці сучасників подій. Все це дозволяє ліквідувати певні прогалини у вивченні історії міжнародних відносин в Східній Азії. Саме цьому і присвячена дана наукова стаття, дослідженню перших спроб Сполучених Штатів поставити під свій контроль острови Піль, з архіпелагу Огасавара у 50-х рр. ХІХ ст.

Група островів Бонін, або Огасавара, представляє собою архіпелаг з більш ніж сорока островів, які знаходяться у Тихому океані, між Маріанськими островами та Японією. Тривалий час дана, майже незаселена територія не викликала жодного інтересу у мореплавців і тільки з приходом в тихоокеанський регіон західних держав, острови почали фігурувати в їх планах створення колоніальних імперій тут.

Першими з європейців, хто намагався закріпитися на островах були іспанці. Зокрема, у 1543 р., за ініціативою віце-короля Нової Іспанії Педро Мойя де Контрераса на архіпелаг було організовано морську експедицію, метою якої був пошук легендарних островів Ріка-де-Оро («Багатих на золото»). Проте іспанський вплив не був довготривалим та епізодичним.

Прихід в Тихий океан таких великих держава, як Велика Британія та США на початку XIX ст., різко змінило значення даного архіпелагу в системі міжнародних відносин в даному регіоні. Спроби Лондону та Вашингтону створити надійні форпости та бази для комерційного та військово-морського флоту змінювали історичну долю даних островів, які поступово перетворюються на об'єкт суперництва між західними колоніальними імперіями.

Англійці стали першими, хто висловив свої претензії на Бонін. У 1827 р. островів досяг видатний британський мореплавець, полярний дослідник Фредерік Вільям Бічі (1796-1856). 8 червня 1827 р., він, рухаючись від островів Рюкю, помітив гряду островів, яка тягнулася з півночі на південь [5, с. 431].

Капітан проголосив їх «власністю британського уряду», встановивши на одному з островів мідну табличку з надписом: «Гавань названа Порт Ллойд, з поваги до покійного єпископа Оксфорда». Сам острів він назвав Піль, на честь тодішнього британського прем'єр-міністра Роберта Піля [5, с. 431].

Бічі пробув на нововідкритому острові до 15 червня, вивчаючи його географію та природні багатства. Зокрема, він дослідив північну гірську гряду даного острову, а вже потім продовжив свою мандрівку.

Ще деякий час острів Піль залишався незаселеним, і лише через три роки англійці зробили спробу організувати тут постійно діюче поселення. Першими колоністами стали Джон Мілліншамп та Матео Мазарро, які заявили британському консулу на Гавайях Річарду Чарлтону про своє бажання відправитися до незаселеного острову Тихого океану. Саме чиновник і порекомендував їм висадитися на острові Піль, надавши британський прапор для встановлення там. У 1830 р. вони відплили, в компанії ще кількох білих переселенців, гавайських туземних робітників, та взявши із собою будівельні матеріали, насіння корисних рослинних культур [1, с. 56].

Протягом наступних років маленьке поселення процвітало. Колоністи тримали свиней та кіз, вирощували кукурудзу та інші овочі, а також тропічні фрукти. Саме останнє приносило непоганий прибуток. Переселенці продавали овочі та фрукти екіпажам китобійних кораблів, котрі доволі часто заходили в місцеву гавань [1, с. 57].

Політично, невелика колонія на острові Піль знаходилася в залежності від Великої Британії, та підпорядковувалася безпосередньо Р. Чарльтону. Британський консул призначив на посаду генерал-губернатора М. Мазарро, якого він називав «тверезою та стриманою людиною» [1, с. 57].

Проте Мазарро, якого можна було вважати англійцем тільки наполовину – він був родом з Італії, не довго зберігав владу над колонією. Йому було кинуте виклик з боку американця Натанієля Сейворі (1794-1874), біографія якого заслуговує на особливу увагу, оскільки саме йому довелося відіграти значну роль у подальшій історії маленької колонії на острові Піль.

Він народився 31 липня 1794 р., в Бредфордї, штат Массачусетс, в родині фермера. У 1814 р., в двадцятирічному віці він став матросом і назавжди покинув батьківський дім.

У 1829 р. Сейворі, перебуваючи на службі на англійському комерційному судні, яке здійснювало рейс до Гонолулу, зазнав травми – втратив палець правої руки. Для лікування його залишили в портовому місті Оаху на Гавайях. Саме там він і дізнався про приготування експедиції Мазарро. Врешті-решт, він добився того, що став одним з чотирьох білих людей, які відправилися на острів Піль [1, с. 61].

Серед поселенців він виділявся своїми комерційними здібностями. Сейворі швидко розбагатів, продаючи овочі на китобійні кораблі та сусідні населенні острови. Його успіх був багато в чому обумовлений тим, що у нього було багато зв'язків серед китобоїв з Бредфорду та Гонолулу. Капітани кораб-

лів, які знали його та його батька, залюбки приїжджали на острів Піль, поповнюючи свої запаси провізії. Потім він поступово відсторонив від влади Мазарро та проголосив себе новим генерал-губернатором. Його позиції ще більше укріпилися, коли інший керівник експедиції – англієць Джон Мілліншамп, у 1842 р. повернувся до «Туманного Альбіону» [1, с. 62].

З посиленням позицій Н. Сейворі, ставали спірними претензії Великої Британії на власність колонією на острові Піль. Справа в тому, що єдиний англієць покинув острів, інший – втратив владу, а колонію очолив американець.

Цим і скористалися співвітчизники Сейворі, які саме намагалися розширити свою присутність в даній зоні Тихого океану. В 30 – 40-х рр. XIX ст., США захопили Каліфорнію та вийшли до берегів Тихого океану. Багато з колишніх підкорювачів прерій зовсім не збиралися зупинятися на досягнутому, вважаючи, що треба йти далі, ставлячи під свій контроль всю західну півкулю, та мали намір дійти до берегів Китаю. Саме тому в орбіті інтересів США опинилися Японія, Тайвань, острови Рюкю та Бонінський архіпелаг.

Про американські претензії на Бонін можна дізнатися з рапорту Конгресу капітана Джеймса Гліна, який наприкінці 30-х рр. XIX ст. здійснив експедицію до Японії, намагаючись добитися її відкриття для американської торгівлі. Після повернення в США, він склав рапорт, в якому запропонував план широкої американської експансії в тихоокеанському регіоні. Бонін і острів Піль його цікавили, перш за все, з точки зору, організації там вугільної бази для пароплавів та безпечної стоянки для кораблів. Він писав: «... острови Бонін відвідують досить нечасто і вони, можливо, зовсім незаселені. В той же час, там мають бути поклади вугілля, постачання якого вважається досить зручним» [2, с. 60].

Першим, хто, користуючись невизначеністю ситуації з національною приналежністю поселення на острові Піль, намагався приєднати його до США був видатний американський комодор М. Перрі (1794-1858). Під час своєї знаменитої військової експедиції до Японії, в травні 1853 р., його ескадра зупинилася біля островів Рюкю. Комодор, бажаючи дослідити і архіпелаг Бонін, 9 червня 1853 р. на фрегаті «Саскуеханна» відправився до острова Піль. Плавання тривало 5 днів. «Нам сприяв південно-західний мусон, який дозволив нам здійснити чудову п'ятиденну прогулянку. Розміреність морського життя жодним чином не порушувалася, за виключенням смерті китайського секретаря містера Вільямса, внаслідок практики куріння опіуму. Ліки на нього не діяли і він впав у кому. Його тіло було схоже на скелет», – так описав дану подорож один з її учасників американський поет Байард Тейлор [4, с. 361].

14 червня «Саскуеханна» кинула якір в гавані острова Піль. Американських мореплавців зустрів місцевий мешканець, який доплив до фрегату на туземній пирозі. Це був метис, який народився у португальсько-гавайській родині перших переселенців. Він був одягнений у пошарпаний солом'яний капелюх, синій піджак, панталони та ходив босоніж [4, с. 362].

Увечері американські представники були вже в поселенні, де й зустрілися з Сейворі. Слід відзначити, що Перрі одразу ж оцінив вигідне географічне становище острова, який знаходився на приблизно рівній відстані від Каліфорнії та від Китаю. Англійські претензії на острів його не турбували, а англійського мореплавця Бічі він вважав «випадковим гостем» [1, с. 104].

Наступного ранку комодор відправив два загони для дослідження острова. Один з них очолив Б. Тейлор, інший – корабельний доктор Фахс. Сам Перрі зосередився на переговорах з Сейворі. Вони досить швидко знайшли порозуміння і результатом стало підписання ряду документів, які фактично закріплювали перехід колонії Піль під владу США. Згідно з домовленостями,

Сейворі продав значну ділянку землі, яку він вважав своєю власністю, комодору Перрі за 50 доларів. Таким чином, юридично, колонія на острові Піль ставала власністю навіть не США, а американського посланця [1, с. 105].

У відповідь, Перрі підписав ще один документ, яким призначив Слейворі генерал-губернатором острова Піль, «...для того, щоб піклуватися про комфорт та інтереси тих, хто може дістатися до островів, а також взяти на себе відповідальність за власність, яка належить Сполученим Штатам». Під «власністю» він розумів 6 голів великої рогатої худоби та 6 овець, яких американці привезли із собою з Шанхаю. У відповідь, новий хазяїн острова отримував регулярну зарплату та привілеї офіцера військово-морського флоту США

Крім того, для допомоги Сейворі був призначений радник, офіцер флоту Джон Сміт. В інструкціях Сміту Перрі писав: «Сер, ви маєте залишитися в цьому місці з метою надання допомоги пану Натанієлю Сейворі, і ви маєте діяти таким чином, щоб залишити після себе добре враження». Термін перебування Сміта залежав від того, наскільки довго ескадра пробуде біля берегів Японії – від трьох до шести місяців. Він мав реєструвати назви судів, які заходять та виходять з порту, відмічати кількість вантажу. Крім того, Сміт мав затримувати дезертирів з армії та флоту США. Формально він був заступником Сейворі [1, с. 106].

Протягом двох останніх днів, коли Перрі перебував на острові Піль, він радився з переселенцями стосовно нових умов їх перебування тут. Ним була створена рада – магістрат, на чолі з головним магістром – Сейворі [1, с. 107].

Таким чином, Перрі створив першу тихоокеанську колонію Сполучених Штатів, зовсім не врахувавши позиції Великої Британії. Як писав з цього приводу соратник комодора Б. Тейлор: «Капітан Бічі оволодів островом Бонін від імені Великої Британії, проте я не вважаю справедливими його дії і він не може претендувати на право його відкриття. Якщо і були спроби організувати колонію тут, то напевно англійці відмовилися від цієї ідеї. Про англійські права на острів свідчив лише старий, рваний прапор, який був переданий Мілліншампу англійським консулом в Гонолулу і який підняли тільки напередодні нашого візиту» [4, с. 373].

Звичайно, англійцям не подобалися дії Перрі, хоча вони дійсно майже не втручалися у справи своєї колишньої колонії. Довідавшись про махінації американців на острові Піль, один з британських чиновників в Гонолулу – Олександр Сімпсон написав листа міністру іноземних справ Великої Британії лорду Кларендону, в якому повідомив про покупку острова Піль комодором Перрі [1, с. 107].

Лондон, в свою чергу, наказав розібратися у справі губернатору Гонконгу Джону Бонему. Той викликав Перрі на бесіду після повернення американця з Японії, на якій і виклав сутність англійських претензій. У відповідь, комодор заявив, що покупка острова Піль – це його приватна справа, яка, проте, дозволила забезпечити вугільний склад для пароплавів та надійну стоянку для кораблів, які курсували між Каліфорнією та Китаєм. Крім того, він стверджував, що це було зроблено в інтересах, як США так і Великої Британії і обом державам необхідно зробити все для того, щоб перетворити острів Піль у першокласний порт.

Разом з тим, він направив капітана Келлі, який керував одним з кораблів ескадри, на Бонін, щоб той проголосив його американським володінням, вже від імені уряду Сполучених Штатів. Той так і зробив, за прикладом Бічі, прибивши мідну табличку з відповідним текстом до дерева. Як не дивно, англійці змирилися з такими діями [1, с. 109].

Таким чином, на початку 50-х р. XIX ст., завдяки діям комодора Перрі, США отримали своє перше колоніальне володіння в Тихому океані – острів

Піль. Досить цікавими були методи, за допомогою яких діяли американці – вони отримали острів не шляхом зброї, а за допомогою фінансових махінацій та юридичної казуїстики. Однак в подальшому вони відмовилися від претензій на Бонін, погодившись на його приєднання до Японії. Саме цей факт, його причини і наслідки будуть розглянуті в наступних наукових статтях.

Література

1. **Cholmondeley L.** The history of the Bonin islands from 1827-1876 / L. Cholmondeley. – L. : Constable & Co, 1915. – 320 p.
2. **Executive documents** the senate of the United States. 1851-1852. V. IX. – W. : Loyd Hamilton, 1852. – 705 p.
3. **Narrative of the expedition** of the American squadron to the China seas and Japan under command commodore M.C. Perry. – W. : Nicholson printer, 1856. – 565 p.
4. **Taylor B.** A visit to India, China and Japan, in the year 1853 / B. Taylor. – N.-Y. : G. Putnam, 1855. – 570 p.
5. **The Chinese repository.** Vol. III. 1834-1835. – Canton : Printed for the proprietors, 1835. – 605 p.

Набока А.В. Первые попытки США создать колониальную империю в Тихом океане в 50-х гг. XIX в.: захват острова Пиль

В статье рассматривается начало американской экспансии в Восточной Азии в первой половине XIX в., а именно первые попытки США и Великобритании создать в этом регионе базы для коммерческого и военно-морского флота. Главное внимание уделено попыткам США поставить под свой контроль острова Бонин в 30 – 50-х гг. XIX в.

Определено, что с начала 50-х гг. XIX в., благодаря действиям одного человека – коммодора Перри, США получили свое первое колониальное владение в Тихом океане – остров Пиль. Проанализирована специфика методов США, а именно получение территорий не вооруженным путем, а с помощью финансовых махинаций и юридической казуистики. Отмечено, что дальнейшая судьба островов Бонин, связана с фактом присоединения к Японии.

Ключевые слова: Бонин, остров Пиль, США, Великобритания, Тихий океан.

Naboka O.V. The US first attempts to create a colonial empire in the Pacific Ocean in the 50s of the XIX century: the capture of the island Peel

The process of extension of US influence in East Asia in the middle of nineteenth century is studied in this article.

The Contemporary International Relations, among all other things, are characterized by the increase of economic importance and world's prestige of countries in the Asia-Pacific Region (APR). The numbers of countries in the region are now playing the increasingly important role not only in the framework of the international order in East Asia, but also on the global stage as a whole. All of the above mentioned shows the need for further study of the history of international relations in the Asia-Pacific region, especially in those periods when the action strategy of the major players, such as the United States, has been forming in the region.

I should also mention that the growing number of sources that were previously inaccessible for Russian scientists are increasingly used in the scientific works. There are memoirs, official documents, and historical works of contemporary events. All this allows us to eliminate certain gaps in the study of the history of international relations in East Asia. That is the main idea of this research paper, where examines the first attempts of the United States to gain control of the island of Peel, in the Ogasawara archipelago in the 50s of the XIX century.

Key words: Bonin, Island Peel, United States, United Kingdom, the Pacific Ocean.